

Astrid och Totalitarismen

**En tolkning av hur det osynliga historiebruket i
Astrid Lindgrens barnböcker kan användas i
historieundervisning**

Av: Mattis Öhrman

Handledare: Karin Jonsson
Södertörns högskola | Institutionen för Historia och Samtidsstudier
Självständigt arbete 15 hp
Historia | VT terminen 2021

Förord

Månader av enskilt skrivande i en ovisshet av pandemi är snart till ända. Att skriva ett enskilt självständigt arbete har lett till många stunder av slitna hårtussar men även glädje och stolthet. Det finns några personer som sett till att denna studie har blivit realitet och dessa personer förtjänar ett stort tack. Först och främst vill jag tacka Karin Jonsson min handledare som alltid ställt upp och läst, svarat på frågor, kommit med kritik men även överöst mig med beröm! Jag vill även tacka min fru Sara Öhrman som under tider av pandemi med stängda skolor och hemarbete ställt upp och varit lite extra med vår dotter så jag fått skriva klart denna studie! Ett tack skall även riktas till mina övriga familjemedlemmar och vänner som ställt upp och läst och kommenterat med både ris och ros!

Eskilstuna, april 2021

Mattis Öhrman

Sammanfattning

I denna studie har ett spårande och tolkande i utvalda böcker av Astrid Lindgren skett med hjälp av historiebruk. Syftet var att ta reda på hur och om dessa tolkningar av historiebruket kan användas i historieundervisningen. Studien riktar sig mot historieämnet på gymnasieskolan. Tolkningarna av historiebruket utgår från en historiebrukstypologi där likheter mellan verkliga händelser och händelser i barnböckerna spåras. Resultatet av undersökningen visar att det genom tolkningar av historiebruk går att spåra händelser i den verkliga historien kopplat till totalitarism i barnböcker skrivna av Astrid Lindgren. Resultatet visar också att med stöd av läroplanen för gymnasieskolan är undervisning med denna typ av tolkningar möjlig. Tolkningarna av berättelserna kan fungera som ett stöd för lärare i gymnasieskolan som har för avsikt att använda sig av denna metod.

Nyckelord: Astrid Lindgren, skönlitteratur, historiebruk, LGY11, undervisning, totalitarism, totalitarianism, andra världskriget, Stalin, pedagogi, historyteaching, fiction

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Tidigare forskning	5
1.2.1 Skönlitteratur i historieämnet	6
1.2.2 Didaktiska tolkningar av Astrid Lindgrens böcker	7
1.2.3 Fantasy i undervisningen	7
1.3 Teoretisk utgångspunkt.....	8
1.4 Metod	11
1.4.1 Genomförande	11
1.4.2 Källmaterial	12
1.4.3 Urval.....	13
1.4.4 Avgränsning	14
1.4.5 Källkritisk diskussion	14
2 Bakgrund	16
2.1 Astrid Lindgren	16
2.2 Skönlitteratur	17
2.3 Historia i gymnasieskolan.....	17
2.4 Totalitarism.....	17
3 Undersökning	19
3.1 Bröderna Lejonhjärta.....	19
3.2 Mio, min Mio	22
3.3 Kati i Amerika	24
3.4 Didaktiska kopplingar	27
3.4.1 Vad?.....	27
3.4.2 Hur?	28
3.4.3 Varför?	30
4 Slutsatser	31
4.1 Vidare forskning	32

1 Inledning

“Allt stort som skedde i världen skedde först i någon människas fantasi.”¹ Dessa ord yttrade Astrid Lindgren i sitt tacktal ”Därför behöver barnen böcker” år 1958, när hon tog emot H.C. Andersen-priset.² Detta citat skapar en tanke som får en att reflektera över hur det går att se på historia och frågor som hur historia kan kopplas samman med böcker som från början var tänkt för en helt annan målgrupp. Astrid Lindgren var en av de största svenska författarna i vår samtid som skrivit litteratur anpassad för barn och ungdomar, men även blivit älskad av vuxna.³ Att använda hennes litteratur blir ett givet inslag i denna studie då de flesta av hennes sagor inte behöver någon närmare presentation utan kan förstås i sin helhet.

Minnena är många och första gången sagorna om *Pippi Långstrump*, *Bröderna Lejonhjärta*, *Madicken*, *Emil i Lönneberga* och *Lotta på Bråkmakargatan* passerade örat känns som igår. Lindgrens sagor är många och förtäljer en mängd olika historier i olika kontexter och sammanhang. De flesta historier är sagor och fiktion, men det går att läsa in en stor del fakta om kontexten som historien är skriven i. Att titta på sagorna med ett analytiskt och tolkande öga för att sedan försöka göra kopplingar mellan den beskrivna fiktionen och verkliga händelser är vad denna studie skall behandla. Möjligheten att tolka just Astrid Lindgrens sagor skapade ett intresse i att genomföra studien, kanske framförallt i sagorna, *Bröderna Lejonhjärta*, *Mio, min Mio* och *Kati i Amerika*. Genom att göra kopplingar och tolka sambandet mellan fiktion och historia innebär en ny form av osynligt historiebruk. Här handlar det om ett spårande och tolkande i hur historia brukas, och detta i sagor som egentligen inte berör den aktuella historiska händelsen som spårats utan egentligen är fiktion rakt igenom. De sagor som kommer tolkas är två folkkära sagor och en saga som inte är lika känd av allmänheten idag, alla skrivna av Sveriges mest betydande barnboksförfattare, vars böcker översatts till mer än 80 språk.⁴

Forskningen om Astrid Lindgrens böcker är omfattande gällande didaktik i ämnet svenska och livskunskap. Det finns även forskning genomförd inom området genus och makt. Något som fortfarande saknas och som den här studien hoppas börja fylla, är den lucka gällande hur tolkningar av Astrid Lindgrens berättelser kan kopplas samman med historiska händelser.

---

¹ Astrid Lindgren Company, *Citaten*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/citaten?tags=Fantasi> [hämtad 2021-01-18].

² Astrid Lindgren Company, *Citaten*

³ Astrid Lindgren Company, *Astrid Lindgren*, 2021 <https://www.astridlindgren.com/sv/astrid-lindgren> [hämtad 2021-01-18].

⁴ ”Astrid Lindgren”, i Nationalencyklopedin (NE), <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/astrid-lindgren> [hämtad 2021-01-18]

Detta för att sedan använda dessa kopplingar och litteraturen i undervisning i historieämnet på gymnasiet. Historiska berättelser och fiktion är två skilda begrepp, detta trots att båda kan berätta något om historien. Hayden White skriver om skillnaden mellan historiker och författare av fiktion så här:

It is sometimes said that the aim of the historian is to explain the past by “finding,” “identifying,” or “uncovering” the “stories” that lie buried in chronicles; and the difference between “history” and “fiction” resides in the fact that the historian “finds” his stories, whereas the fiction writer “invents” his.⁵

Den här studien kommer vara ett försök att väva samman dessa begrepp genom att applicera de båda på undervisningen i skolan. Vilket är möjligt då gymnasieskolans kursplaner i ämnet Historia idag inte är skrivna för en katederundervisning, där läraren predikar om årtal och händelser. Enligt kursplanerna för ämnet Historia så skall istället:

Undervisningen i ämnet historia [...] syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar sitt historiemedvetande genom kunskaper om det förflutna, förmåga att använda historisk metod och förståelse av hur historia används.⁶

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att spåra och tolka historiebruket i tre barnböcker av Astrid Lindgren för att utröna hur och om dessa skulle kunna användas i historieundervisningen.

Den frågeställning som kommer användas för att uppnå studiens syfte är:

- Hur kan egna tolkningar av historiebruket i tre fiktiva sagor av Astrid Lindgren vara användbara i historieundervisningen på gymnasiet?

För att besvara frågeställningen kommer två frågor guida studien. Dessa är:

- Vilka kopplingar kan ses mellan fiktion i Lindgrens sagoböcker och fakta om totalitarism?
- På vilket sätt kan dessa kopplingar nyttjas i historieundervisning?

1.2 Tidigare forskning

Då studien till stor del är baserad på författarens egna tolkningar och kopplingar till historiska händelser kommer forskningen i undersökningsdelen att redovisas på två sätt. Kopplingar till

---

⁵ Hayden White. *Metahistory: the historical imagination in nineteenth-century Europe*, Fortieth-anniversary edition., (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014), s. 6

⁶ *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, (Stockholm: Skolverket, 2011), s. 66

tidigare forskning som görs vid tolkningar av källmaterialet kommer inte presenteras här, utan endast i löpande text. Detta av anledningen att denna tidigare forskning inte kommer att granskas kritiskt utan snarare kommer att ses som tillförlitliga källor till historisk kunskap. Däremot kommer kopplingar till tidigare forskning som har en didaktisk inriktning istället att presenteras här. Anledningen till detta är att denna tidigare forskning analyseras och aktivt diskuteras i denna studie. Vilket också är något som positionerar denna studie, i förhållande till den tidigare forskningen. Då forskningsläget är relativt glest inom användningen av litteratur riktad till barn och unga inom undervisningen på gymnasieskolan, kommer kopplingar till tidigare forskning på andra nivåer i skolsystemet att göras. Väldigt liten del av forskningen som gjorts tidigare är baserad på undersökningar i Sverige, vilket också placerar denna studie i ett internationellt perspektiv. Den tidigare forskning som kommer att användas för didaktiska kopplingar i denna studie utgår från tre kategorier.

1.2.1 Skönlitteratur i historieämnet

Att använda sig av skönlitteratur i ämnet historia har flertalet utländska forskare diskuterat. Det som diskuterats har framför allt rört kopplingen mellan historiska händelser och den berättelse som beskrivs i skönlitteraturen. Grant Rodwell skriver i sin avhandling om hur vi kan fånga studenters intresse med så kallad historisk fiktion. Syftet med studien var att visa hur historiska noveller kan användas som en lärandestrategi, allt baserat på hans studie som genomförts på högskolor och universitet i Australien.⁷ Även om denna studie är riktad mot andra skolformer än gymnasienivå kan Rodwells bok ändå skapa en inblick i hur lärare kan skapa ett intresse för historia hos elever med hjälp av skönlitteratur.

Samtidigt finns det flera forskare som kritiserar den här användningen av skönlitteratur, bland annat Penney Clark och Alan Sears. De menar i en artikel som är skriven för tidningen *Journal of Curriculum Studies*, att blanda historieundervisning och skönlitteratur som lärare är som att hantera ett tvåeggat svärd⁸. De menar att det är komplext och kräver en stor del pedagogiska kunskaper från läraren.⁹ Vilket skapar ett intresse och en vilja att fördjupa sig i hur komplext detta ämne är. Det kan också vara värt i den här diskussionen att nämna det som Thomas Lindblad tar upp i sin artikel i *Jurnal Humaniora* om den pågående trenden där allt fler kända historiker börjar skriva skönlitteratur. Han lyfter fram i artikeln för och nackdelar

---

⁷ Grant Rodwell. *Whose History? Engaging History Students through Historical Fiction*. Doktorsavhandling, (Adelaide: University of Adelaide Press. 2013)

⁸ Tvåeggat svärd = Ett svärd vars båda sidor är vassa

⁹ Penney Clark och Alan Sears, "Fiction, history and pedagogy: a double-edged sword", *Journal of Curriculum Studies* 49:5, (2017), 620-639.

med detta, dock saknas här kopplingar till ämnet historia i skolan¹⁰, men utifrån de övriga studierna kan det vara värt att ändå nämna denna artikel under ämnet skönlitteratur i historieämnet för att ytterligare få en breddad bild av skönlitteratur och historia i samklang.

För att kunna diskutera om hur skönlitteratur skall eller kan användas i skolan ger dessa studier en god bild över detta ämne och ingående beskriver komplexiteten med att använda detta som studierna visar inte verkar vara någon nyhet. Ett mer nationellt grepp på studien och kopplat till den svenska läroplanen för gymnasieskolan kommer Maria Deldéns avhandling att skapa. Det är en av få svenska studier i området. Hon vill undersöka om vilken betydelse den historiska spelfilmen kan ha för elevernas förståelse och tolkning av historia.¹¹

1.2.2 Didaktiska tolkningar av Astrid Lindgrens böcker

Kopplingar och tolkningar i didaktiska syften med Astrid Lindgrens böcker är ett forskningsområde som utan att överdriva kan beskrivas som tunt. Pedagog Anna Bäärnhielm är en av få som gjort studier i detta ämne, hennes examensarbete handlar om hur Lindgrens berättelser kan användas i undervisning i de tidiga skolåren.¹² Vilket inte är det som är avsikten med denna studie, däremot kan inspiration dras från dessa didaktiska tolkningar om just hur dessa verk kan användas i undervisning. Bäärnhielm lyfter olika teman som det går att diskutera med eleverna kring kopplat till de olika verken. Några exempel på områden som hon behandlar i studien är relationer, tolerans och genus.¹³ Detta kopplar hon sedan till de olika karaktärerna i de olika böcker som hon valt ta upp i studien, samtidigt som hon kopplar det till *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Denna studie kan hjälpa till att skapa en syn på didaktiken som kanske inte reflekterats över i ett första skede. Detta i förhållande till en relevant svensk läroplan.

1.2.3 Fantasy i undervisningen

Då två av tre berättelser som används i denna studie är fiktion rakt igenom, anses en granskning av hur fantasy-världen kan användas i undervisning nödvändig. Lindgren har använt sig av påhittade historier och miljöer, därav kan det vara relevant för denna studie att undersöka hur

---

¹⁰ Thomas Lindblad, ”History and Fiction: An Uneasy Marriage”, *Jurnal Humaniora* 30:2, (2018), 147-157.

¹¹ Maria Deldén. *Historien som fiktion, Gymnasieelevers erfارande av spelfilm i historieundervisningen*. Licentiatavhandling. (Umeå/Falun: Umeå universitet/Högskolan Dalarna. 2014)

¹² Anna Bäärnhielm. *En analys av Astrid Lindgrens verk med fokus på dess användbarhet i undervisningen i de tidigare skolåren*. Självständigt arbete 30hp. (Sundsvall/Östersund: Mittuniversitetet. 2019)

¹³ Bäärnhielm, 2019, s. 21–25

fantasy¹⁴ som genre används i undervisningen. Flertalet forskare skriver om just användandet av fantasy i undervisning, dock är de flesta studier riktade mot undervisning i ämnet engelska. Något som nämns i en artikel om fantasy, av Melissa Thomas, som rör ämnet engelska är hur fantasy och historia går att koppla samman.¹⁵ Thomas beskriver kopplingar mellan J.R.R. Tolkiens böcker och totalitarism, vilket kan vara användbart för att undersöka hur skönlitteratur kan användas i ämnet historia. James Prothero tar även han upp betydelsen av och hur fantasy används av lärare i undervisningen i engelska.¹⁶ Prothero visar också på både för och nackdelar med att använda fantasy i undervisningen. Han menar att fantasy har fått en felaktig stämpel om att det inte är seriös litteratur och hävdar att den är minst lika seriös som böcker av Hemingway. Prothero skriver även vitt och brett om hur myter i världen behövs för att vi skall förstå vår samtid, på samma sätt som myter funnits i både grekisk och romersk historia.¹⁷

1.3 Teoretisk utgångspunkt

Studien kommer att ta avstamp i Klas-Göran Karlssons historiebrukstypologi för att skapa en förståelse vad som kan kategoriseras som historiebruk.¹⁸ Detta anses av vikt för denna studie då Karlsson menar att den allmänna förståelsen av vem som använder sig av historiebruk idag innebär historiker, anställda och besökare på muséer samt lärare. Därför utgår studien från bruket av historia och vilken betydelse detta har för eleverna i historieundervisningen. Karlssons historiebrukstypologi ger en djuplodad beskrivning av vilka typer av historiebruk som figurerar i samhället, även om den inte har en strävan att göra en fullständig beskrivning. I typologin går det att utläsa vilka brukare som använder vilken typ av historiebruk för vilket syfte och vilken funktion detta historiebruk har. Karlsson beskriver även den risk som han menar uppstår när samhället i allt större grad börjar använda sig av historiebruks-begreppet. Han menar att risken med detta är att den analytiska funktionen förloras när begreppet används för att tala om alla tankeprocesser och kulturella praktiker som är kopplade till historia. I studien kommer inte hela Karlsson typologi att vara nödgad att användas. Endast de delar som berör studien kommer att presenteras.

---

¹⁴ Fantasy = I fantasy finns inga begränsningar för författaren utan författaren är totalt fri att skapa nya världar, naturlagar och nya sorts varelser.

¹⁵ Melissa Thomas. "Teaching Fantasy: Overcoming the Stigma of Fluff", *The English Journal* 92:5, (2003), s. 60-64.

¹⁶ James Prothero. "Fantasy, Science Fiction, and the Teaching of Values", *The English Journal* 79:3, (1990), s. 32-34.

¹⁷ Prothero, 1990, s. 32, 33

¹⁸ Klas-Göran Karlsson. "Historiediaktik: Begrepp, Teori och Analys", i *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*, red. Klas-Göran Karlsson & Ulf Zander 2., [uppdaterade och bearbetade] uppl., (Lund: Studentlitteratur, 2009)

De olika bruk av historia som kommer presenteras närmare är:
Vetenskapligt historiebruk: Detta är historiska fakta som tolkas och brukas av historiker men även av lärare inom ämnet historia.

Existentiellt historiebruk: Handlar om att minnas eller glömma, men också för att skapa sig själv en orientering i ett samhälle under förändring. I olika grad i olika tider och olika samhällen har människor ett behov av ett existentiellt historiebruk.

Moraliskt historiebruk: Används främst för att återställa en obalans eller oordning som uppstått efter en historisk händelse eller en maktperiod. Kan vara ett erkännande att något har gjorts fel och ett försök till att be om ursäkt, för att skapa en ny ordning. Det kan handla om att ge plats åt de människor som inte haft något att säga till om under en historisk händelse eller maktperiod. För att ge ett exempel här kan Nazityskland nämnas. Där judarna förföljdes till döds av nazisterna och hur vi idag vill visa på hur fel detta var och den orättvisa behandling som skedde. Allt detta för att ”göra upp” med det förflutna.

Icke-bruk av historia: Används för att medvetet välja att undanhålla eller förtränga hela eller delar av historien. Oftast används detta av makthavare i försök att ändra på historien.

Missbruk av historia: Den historia som kritiserar, stigmatiserar, diskriminerar och skapar konflikter, bara det är missbruk av historia. Karlsson menar dock att många av dessa olika bruk av historien många gånger överlappar varandra eller lever i symbios med varandra. I slutändan handlar alla bruk av historia om ett sökande efter mening och sammanhang i tillvaron hos oss människor skriver Karlsson. Karlsson beskriver att typologin på ett analytiskt plan skall kunna appliceras på olika samhällen under olika tidpunkter. Detta för att ge en djupare kunskap om hur frågorna kring skillnader och likheter i historiebruk sett ut. Han anser det också vara ett viktigt redskap för historiebrukaren för att reflektera över hur brukaren själv använder historia och historians roll i samhället.¹⁹

Studien kommer också använda sig av de vinklingar av historiebruk som Peter Aronsson skriver om i *Historiebruk – att använda det förflutna*.²⁰ Aronsson definierar historiebruk som ”de processer då delar av historiekulturen aktiveras för att forma bestämda meningsskapande och handlingsorienterade helheter.”²¹ Aronsson beskriver också att det finns tre grundläggande syften bakom allt historiebruk oavsett om det är kommersiellt, politiskt, individuellt eller vetenskapligt. Syftena som Aronsson nämner är *att skapa mening, att skänka legitimitet och att hantera förändring*. Dessa tre syften menar Aronsson skapar den

---

¹⁹ Karlsson, 2009, s. 56, 58, 59

²⁰ Peter Aronsson. *Historiebruk: att använda det förflutna*, (Lund: Studentlitteratur, 2004)

²¹ Aronsson, 2004, s. 17

meningsfulla historien. Här nedan kommer en uppställning av vad Aronsson menar som krävs för att uppnå dessa syften.

Mening genom historia:

1. Skapar helhet genom kronologiskt och berättande sammanhang.
2. Evtigt liv genom minnen och ritualer.
3. Omvandlar tolkningar till saklighet – bildar myter.
4. Gestaltning ger liv och upplevelse
5. Expanderar erfarenheten till andra samhällen, andra tider.

Följande kan skänka legitimitet:

1. Uråldrig hävd; fortsatt en bas för äganderätt och territoriella krav.
2. Delade offer och framsteg binder det förflutna till nuet.
3. Min och Vår historia – identitetsarbete för både individer och grupper genom representation i offentligheten.

Att hantera förändring:

1. Historia som öde, onödiggör handling.
2. Vetenskaplig historia förklarar förändring.
3. Kritik öppnar ögon och skapar vilja till förändring.
4. Förebilder i det förflutna inspirerar till efterföljd.
5. Känsla för plats, ting och människor skapar ansvar.²²

Likt det som tidigare har nämnts kan historia nyttjas eller brukas på olika sätt för att lyfta fram olika saker eller händelser. Det finns oftast mer än ett skäl att lyfta fram eller förminska en historisk händelse. Dessa skäl kan vara som Aronsson också nämner politiska, eller som Karlsson skriver att en forskare har en hypotes hen vill bevisa.²³ Vilka skäl som än ligger bakom till varför bruket av historien ser ut på ett visst sätt finns det oftast vinklingar eller något som säger emot detta på ett annat sätt.

Många skönlitterära böcker är skrivna med en historisk händelse i bakgrunden. Dessa böcker är inga vetenskapliga skrifter eller böcker som är skrivna i syfte att skildra den historiska händelsen. En berättelse eller saga har oftast en röd tråd som den utspelar sig kring, kanske en kärlekshistoria, den historiska händelsen ligger bara och flyter med i bakgrunden. Den röda tråden eller berättelsen är skriven på detta sätt för att skapa ett intresse och ett engagemang hos läsaren. Alltså är det som vi läser en tolkning av det författaren uppfattat i en viss historisk

---

²² Aronsson, 2004, s. 57, 62-63

²³ Aronsson, 2004, s. 57; Karlsson, 2009, s. 59

händelse. Att göra som i denna studie, att göra tolkningar av hur författaren kan ha förstått en viss historisk händelse utifrån litteratur som inte kan sägas ha en historisk koppling, blir att på ett djupare plan använda sig av olika tolkningar av och kring historiebruk.

1.4 Metod

Den här studien kommer använda sig av en kvalitativ metod med en hermeneutisk ansats där ett spårande och tolkande av historiska händelser i det utvalda källmaterialet kommer ske. Kvalitativ metod kan beskrivas som forskning där analysen av datainsamlingen sker utan statistiska metoder. Det är ofta kvalitativa intervjuer och tolkande analyser.²⁴ Syftet med att göra en kvalitativ studie är som i detta fall att skaffa en djupare förståelse av det undersökta materialet. Då ansatsen till studien är av hermeneutisk karaktär är syftet att göra tolkningar i skriven text. Hermeneutiken menar Ulf Jakobsson i *Forskningens termer och begrepp: en ordbok* kan översättas med just tolkning, översättning eller förklaring. Metoden har valts för att utifrån ovanstående kriterier kunna förstå och tolka världarna som Astrid Lindgren beskriver utifrån 1900-tals historia.

Vad är det som går att se i källmaterialet, vad är innebörden av det? Det är frågor som ska ställas när studien har en hermeneutisk ansats enligt Jakobsson.²⁵ När en talar om hermeneutik är det på sin plats att benämna den hermeneutiska spiralen menar Maria Sjöberg i *Metod: guide för historiska studier*. Denna skall på ett bildligt sätt förklara tolkningen som görs i ett cirkelformat mönster som forskaren Schleiermacher arbetat fram, där vi rör oss från en förförståelse av något i detta fall källmaterialet. Till ett möte med nya erfarenheter, i detta fall de underliggande, uttalade tankarna som Lindgren haft när hon skrivit källmaterialet. Allt för att sedan gå tillbaka till början med en ny förståelse där vi kan börja om från början.²⁶ Resultatet vi får fram av att arbeta med en sådan metod menar Jakobsson kan öka förståelsen för något.²⁷

1.4.1 Genomförande

Studien kommer att inledas med en genomläsning av utvalt källmaterial, som därefter kommer att tolkas. Studien är uppdelad i två steg. I första steget är en förståelse av materialet nödvändig

---

²⁴ Runa Patel och Bo Davidson. *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, (Lund: Studentlitteratur, 2011), s. 14, 28, 119

²⁵ Ulf Jakobsson. *Forskningens termer och begrepp: en ordbok*, 1. uppl., (Lund: Studentlitteratur, 2011), s. 62

²⁶ Maria Sjöberg. "Textanalys", i *Metod: guide för historiska studier*, red. Martin Gustavsson, & Yvonne Svanström, Routledge, Upplaga 1, (Lund: Studentlitteratur, 2018), s. 70-71

²⁷ Jakobsson, 2011, s. 62

för att kunna väva samman upptäckta historiska personer och händelser med vetenskaplig litteratur. I andra steget av undersökningen kommer tidigare nämnda tolkningar att tillsammans med tidigare forskning inom det didaktiska området att vävas samman. Allt för att sedan ge en bild av hur skönlitteratur för barn kan användas i undervisning på gymnasienivå.

1.4.2 Källmaterial

Det källmaterial som använts för att genomföra studien är tre barn och ungdomsböcker skrivna av Astrid Lindgren. Två av dessa böcker är helt påhittade sagor, fiktion rakt igenom och den tredje skulle snarare beskrivas som en reseskildring under den aktuella tidsperioden som boken är skriven, men även den är fiktion. Här nedan kommer korta beskrivningar av det valda källmaterialet göras.

Bröderna Lejonhjärta är skriven 1973 och detta exemplar är från 1976. Boken är 228 sidor text av Astrid Lindgren med illustrationer av Ilon Wikland.²⁸ Berättelsen handlar om ett brödrapar vid namn Lejon, den ena brodern Karl Lejon är svårt sjuk och kan inte ta sig ur kökssoffan. Hans broder Jonatan Lejon räddar livet på honom vid en brand i hemmet efter att ha berättat om landet Nangijala natten innan. Jonatan avlider sedan på platsen när han räddat Karl. Nangijala är landet där det fortfarande är lägereldarna och sagornas tid, dit du kommer när du dör. Karl dör i sviterna av sin sjukdom och kommer också till Nangijala där flertalet olika äventyr väntar. Astrid Lindgren Company, är ett företag som ägs och drivs av Astrid Lindgrens barn och barnbarn. Företaget förvaltar alla rättigheter till och om Astrid Lindgrens verk.²⁹ De beskriver sagan som en kärlek mellan två bröder som är så stark att den övervinner döden, inte bara en gång utan två. Det är också en berättelse om förtryck, kampen mellan det goda och det onda, kampen om frihet men även döden.³⁰

Mio min Mio är skriven 1954 och detta exemplar är från samma år. Boken är 190 sidor text av Astrid Lindgren med illustrationer av Ilon Wikland.³¹ Berättelsen handlar om en ensam liten 9 – årig pojke som heter Bo Vilhelm Olsson som bor på Upplandsgatan 13 alldeles invid Tegnérlunden i Stockholm. Bo växte upp på ett barnhem och blev tillslut omhändertagen av en ”familj”, tant Edla och farbror Sixten som egentligen inte hyste särskilt stor kärlek till Bo. Detta är vad Bo själv tycker i alla fall. Bos pappa försvann innan han föddes och mamman avled i

---

²⁸ Astrid Lindgren. *Bröderna Lejonhjärta*, (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1976[1973])

²⁹ Astrid Lindgren Company, *Om oss*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/foretaget/om-oss> [hämtad 2021-03-18].

³⁰ Astrid Lindgren Company, *Bröderna Lejonhjärta*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/karaktererna/broderna-lejonhjarta> [hämtad 2021-03-15].

³¹ Astrid Lindgren. *Mio, min Mio*, (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1954)

samband med förlossningen. En kväll fick Bo ett uppdrag att posta ett vykort till Konungen i Landet i Fjärran. Efter det börjar ett sagolikt äventyr. Astrid Lindgren Company beskriver berättelsen *Mio min Mio* på ett liknande sätt som de beskriver *Bröderna Lejonhjärta*. Detta är en storslagen berättelse, en poetisk saga om det goda och det onda. Den handlar om kärlekens makt men väcker även tankar om livet och döden.³²

Kati i Amerika är skriven 1950 och detta exemplar är från 1951, boken som är på 160 sidor text av Astrid Lindgren med illustrationer av Margit Uppenberg under pseudonym Gobi.³³ Boken skulle kunna beskrivas som en kort novell. Berättelsen handlar om den snart 22-åriga Kati som bor med sin moster i en tvåa på Kaptensgatan i Stockholm. Boken är skriven i en efterkrigsanda när människan ville upptäcka världen. Handlingen i berättelsen är nästan skriven som en resedagbok som skildrar alla Katis upplevelser i Amerika under vistelsen där. Astrid Lindgren Company beskriver att sagan var ett resultat av en amerikaresa som Astrid Lindgren själv gjort på uppdrag av tidningen *Damernas Värld* och Albert Bonniers Förlag.³⁴

1.4.3 Urval

De böcker som valts ut för tolkning är alla skrivna av Astrid Lindgren. Endast en liten del av den stora samling som Astrid Lindgren skrivit har valts.³⁵ Av 190 böcker, med om eller av Astrid Lindgren har tre barnböcker valts ut för analys. Anledningen till att tre böcker tolkas i studien beror på studiens tidsram. Dessa tre böcker har valts ut genom ett målstyrt urval.³⁶ Det målstyrda urvalet där källorna har valts ut, innebär att det gjorts utan särskilda metoder eller krav. Urvalet har istället gjorts baserat på vad sagan behandlar. Alla tre böcker tar upp existentiella diskussioner som varvas med politiska diskussioner.

Två av böckerna skulle kunna beskrivas som samtidskultur, även om böckerna inte lästs känner gemene man i Sverige till vad de handlar om. Vilket också underlättade urvalet, då alla böckerna inte lästs av författaren till denna studie. Två av böckerna är skrivna utifrån helt mytiska världar och för att få en jämförelse och se om det ser annorlunda ut i böcker som inte är skrivna utifrån hundra procentig fiktion valdes den tredje boken. *Kati i Amerika* tar tydligt upp en viktig aktuell politisk fråga som fortfarande är aktuell i vår samtid sett till postkoloniala

---

³² Astrid Lindgren Company, *Mio min Mio*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/bok/mio-min-mio> [hämtad 2021-03-15].

³³ Lindgren, Astrid, *Kati i Amerika*, (Stockholm: Bonnier, 1950)

³⁴ Astrid Lindgren Company, *Kati i Amerika*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/bok/kati-i-amerika> [hämtad 2021-03-15].

³⁵ Astrid Lindgren Company, *Boklista*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/verken/boklista> [hämtad 2021-03-18].

³⁶ Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2., [rev.] uppl., (Malmö: Liber, 2011), s. 351

händelser i vår samtid, medan *Bröderna Lejonhjärta* och *Mio, min Mio* tar upp politiska frågor som alltid kommer vara aktuella sett till totalitarism.

1.4.4 Avgränsning

Att välja en svensk författare/författarinna för att genomföra tolkningarna gjordes för att eleverna i skolan, då eventuellt kan ha större förkunskaper kring dessa verk. Att i tolkningen kunna diskutera frågor som den svenska självbilden och synen på den svenska demokratin under tidsperioden som böckerna är skrivna, men också i vår samtid hade varit mycket svårare vid val av litteratur skriven av en författare från annat land. Att välja Astrid Lindgren verk till denna tolkning ansågs nästan som en självklarhet då det är en av vår samtids största barn och ungdomsförfattare.³⁷ *Bröderna Lejonhjärta* har tidigare under gymnasieperioden analyserats av författaren till denna studie i ämnet svenska, där hittades det enstaka kopplingar till historiska händelser i texten. *Mio, min Mio* om en av Astrid Lindgrens mest kända karaktärer som ännu inte lästs av studieförfattaren, där ryktet också gjort gällande att den beskriver förtryck.³⁸ *Kati i Amerika* är nog en av samtidens mest ”okända” böcker av Astrid Lindgren, vilket skapade ett intresse för denna.³⁹

1.4.5 Källkritisk diskussion

Då ett målstyrt urval har gjorts av källmaterialet kan en kritik mot det valda källmaterialet vara just det. Att veta vad som delvis finns i källmaterialet innan det undersöks. Detta kan också vara till studiens fördel då syftet är att tolka historiebruket Astrid Lindgrens barnböcker. Hade inte vetenskapen funnits om att det var möjligt att göra dessa tolkningar hade studien riskerat bli mycket kort, om ett annat källmaterial hade valts. Denna studie kommer med stor sannolikhet att placeras i facket tendentiös. Anledningen till detta är just att urvalet skett medvetet och skulle kunna ge en snedvriden bild⁴⁰, detta är dock inget negativt eller något som påverkar denna studie. Detta då studien har gjorts med en hermeneutisk ansats där en förförståelse av det undersökta källmaterialet har fått möta det författaren såg under sin samtid i en horisont-sammansmältning. Denna horisont-sammansmältning menar Søren Kjørup i sin beskrivning av hermeneutiken alltid sker för att få en förståelse av andra horisonter eller epoker än den egna

---

³⁷ Astrid Lindgren Company, *Astrid Lindgren*

³⁸ Astrid Lindgren Company, *Mio*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/karaktererna/mio> [hämtad 2021-03-18].

³⁹ Litteraturbanken, *Kati-böckerna*, 2017, <https://litteraturbanken.se/presentationer/specialomraden/Katibockerna.html> [hämtad 2021-03-18].

⁴⁰ Torsten Thurén, *Källkritik*, 1. uppl., (Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1997), s.67

samtiden.⁴¹ Anledningen till den tendentiösa tolkningen beror på att tolkningen som gjorts av källmaterialet endast är egna tankar och analyser av ej uttryckta, underliggande tankar hos författaren. Något som också kan vara värt att lyfta är att författarinnan till det utvalda källmaterialet skall enligt Astrid Lindgren Company ha sympatiserat med socialdemokraterna under perioden för när böckerna skrivits.⁴² Detta kan också ha påverkat hur källmaterialet skrivits, då det kan tolkas som politiskt socialistiskt.

---

⁴¹ Søren Kjørup, *Människovetenskaperna: problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*, (Lund: Studentlitteratur), 1999, s. 259

⁴² Astrid Lindgren Company, *Opinionsbildaren*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/astrid-lindgren/opinionsbildaren> [hämtad 2021-03-18].

2 Bakgrund

2.1 Astrid Lindgren

”Astrid Lindgrens betydelse för barnlitteraturen kan knappast överskattas”⁴³, skriver *Nationalencyklopedin* om Lindgrens betydelse som författare i Sverige och världen. Astrid Lindgren föddes i Småland år 1907. Hennes ambitioner att bli författare, fanns inte i ett tidigt skede i livet, utan uppstod långt senare. Hon började sin väg mot att skriva på Vimmerby tidning direkt efter genomförd realexamen. Vid 18 års ålder flyttade Lindgren till Stockholm, ensam och gravid. I Stockholm arbetade Lindgren som frilansande stenograf och började på 1930-talet skriva små sagor och berättelser för tidskriften *Landsbygdens jul*.⁴⁴

När andra världskriget blossade upp kände Lindgren ett stort behov av att dokumentera allt det som hände i Europa och världen utan någon egentlig erfarenhet att tänka i politiska termer, men fortsatte med denna dokumentationen i sina dagböcker under alla sex år av kriget.

I Astrid Lindgrens *Krigsdagböcker 1939–1945* framkommer också information om att hon arbetade på Allmänna Säkerhetstjänsten och skötte statens hemliga postcensur under sena kvällar och nätter. Där fick Lindgren ta del av både militär och privat korrespondens som hon utan tvekan kopierade eller citerade ner i sina dagböcker. Allt för att få en så djup insikt om de ockuperade länderna som möjligt.

Lindgrens dotter Karin Nyman som också skrivit förordet till *Krigsdagböcker 1939–1945* menar att i dessa krigsdagböcker får vi en annan syn på Lindgren som på denna tid ännu inte var en publicerad författare. Under de stormar som härjade i Europa så började Lindgren att berätta sagor för sina barn. År 1941 skall ha varit då Lindgren började berätta sagor om en frihetsälskande *Pippi Långstrump*. Ett år innan krigsslutet, år 1944 så började Lindgren att skriva ned dessa historier hon berättat för sina barn. År 1945 blev hon publicerad av Rabén och Sjögren efter först ha nekats att bli publicerad av Bonniers.⁴⁵ Resten, det är det som vi kallar historia.

---

⁴³ ”Astrid Lindgren”, i Nationalencyklopedin (NE)

⁴⁴ ”Astrid Lindgren”, i Nationalencyklopedin (NE)

⁴⁵ Astrid Lindgren, *Krigsdagböcker 1939–1945*, 1. uppl., (Lidingö: Salikon, 2015), s. 1-2

2.2 Skönlitteratur

Begreppet skönlitteratur är inget nyligen myntat begrepp, utan ett begrepp som har använts sedan slutet av 1800-talet för att benämna bland annat poesi, dramatik och fiktion.⁴⁶ Peter Aronsson nämner i sin bok *Historiebruk- att använda det förflutna* om hur historiebruket används i skönlitterära böcker. Aronsson skriver om hur skönlitteratur ofta handlar om de som nästan förlorat allt, men ändå vinner sett till moral. Han lyfter också fram att även om många berättelser vittnar om en tid före vår tid så läggs störst fokus i skönlitterära berättelser på moral. Berättelserna beskriver Aronsson handlar om heder och vanära, rätt och fel samt kärlek och död. Detta går också att koppla till hur det är att tolka skönlitteratur utifrån historiska händelser även om Aronsson också menar att den största delen av den skönlitterära sagan handlar om moral och inte tiden den utspelar sig i.⁴⁷ Vilket gör det lättare att försvara denna studie då de historiska kopplingarna inte står utskrivna i texten utan snarare blir en fråga om tolkning av det skrivna ordet och kontexten hos författaren till denna studie.

2.3 Historia i gymnasieskolan

Hur ämnet historia i gymnasieskolan skall bedrivas framkommer i ämnets syfte för Historia. Det är även synligt i de utvecklingsområden som gäller för de kurser som behandlar ämnet Historia i gymnasieskolan. Det som också är viktigt här, är hur gymnasieskolan generellt oavsett ämne arbetar med förståelse och medmänsklighet vilket istället framkommer av läroplanen. I inledningen av denna studie nämndes hur skolan inte längre är baserad på en katederundervisning där läraren ställer alla frågor och sitter på alla svar. Skolan är idag istället mer elevcentrerad i sin undervisning vilket går att se i tidigare nämnda utvecklingsområden för eleverna i ämnet. Ett exempel på vad undervisningen i historia skall ge eleverna förutsättningar att utveckla är: ”Förmåga att använda olika historiska teorier och begrepp för att formulera, utreda, förklara och dra slutsatser om historiska frågeställningar utifrån olika perspektiv.”⁴⁸ Vilket placerar in denna studie väl i skolans historieundervisning. Att eleverna får möjlighet att med hjälp av historiebruk göra tolkningar och placera dessa i historien utifrån sina egna perspektiv, preferenser och sin egen historia.

2.4 Totalitarism

---

⁴⁶ ”Skönlitteratur”, i Nationalencyklopedin (NE), <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/skönlitteratur> [hämtad 2021-03-23]

⁴⁷ Aronsson, 2004, s. 130

⁴⁸ *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, Skolverket, Stockholm, 2011, s. 5, 66

Totalitarism är en term som främst började användas inom fascistiska rörelser efter Första världskriget. Termen har efter detta använts av forskare för att beskriva andra fascistiska och kommunistiska system, i bland annat Italien, Tyskland och Sovjetunionen. Totalitarismen är en samhällsmodell där ett enda parti styr under tyranni, vars huvudsyfte är att med organisationer och underorganisationer kontrollera allt och alla. Det tyranniska styret utövas i hela folkets namn med frivilligt eller framtvingat stöd. Det styrande partiets ord är lag skulle det enkelt kunna beskrivas. Förkunnelser från partiet och ledarna för partiet skall av folket betraktas som ”den enda sanningen” och kan bestraffas om den ifrågasätts.⁴⁹

Totalitarismen har sett olika ut beroende på vilken samhällssyn det ledande partiet har haft. Tydliga exempel som kan ges här är det nazistiska partiet i Tyskland där ras var huvudfrågan för partiet, vilket kan jämföras med Sovjetunionens kommunism där klass var huvudfrågan för det ledande partiet.⁵⁰ I skolans läroplan går det också att se spår av den här totalitarismen eller snarare hur vi som lärare skall arbeta för att detta inte skall ske igen. I läroplanen för gymnasiet står det i de inledande kapitlen, hur vi skall lära eleverna om allas lika rättigheter och allas människors lika värde oavsett kön, hudfärg, klass och så vidare.⁵¹

---

⁴⁹ ”Totalitarism”, i Nationalencyklopedin (NE), <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/totalitarism> [hämtad 2021-04-08]

⁵⁰ Hannah Arendt, *The origins of totalitarianism*, New ed., (New York: Harcourt, Brace & World 1968), s. 463

⁵¹ Skolverket, 2011, s. 5

3 Undersökning

3.1 Bröderna Lejonhjärta

I sagan om *Bröderna Lejonhjärta* är det möjligt att väga in många olika historiska händelser som alla är på ett eller annat sätt kopplade till andra världskriget. Sagan kan beskrivas som en kamp mellan det goda och det onda. I tolkningen som gjorts av sagan har Lindgrens beskrivningar av hur naturen sett ut gjort att kopplingar har kunnat göras till länder som på olika sätt varit delaktiga i andra världskriget. Lindgren beskriver Kårsbärsdalen som ett paradiset där allt är ungt och friskt men att det överallt inte är likadant. Även om, paradiset kan det lätt tolkas som det när Lindgren målar upp en bild av Kårsbärsdalen, hur kårsbärsblomman blommar på gröna branta sluttningar, strida bäckar och forsande vattenfall. Hur allt detta omges av höga berg gör att kopplingar till länder i den verkliga historien inte blir alltför långa.⁵² Länder som direkt dyker upp i tanken sett till den beskrivna topografin är Norge där befolkningen länge satte sig upp mot förtrycket av nazityskland och Quislingregimen.⁵³ Kårsbärsdalen kan även ha inspirerats från Schweiz som liksom Sverige var neutralt under andra världskriget⁵⁴. Något som talar mer för inspirationen från Norge är något som först dyker upp senare i berättelsen, där en av karaktärerna Jossi beskrivs som en förrädare av Kårsbärsdalen.⁵⁵ Här går det givetvis att läsa in en mängd olika förrädare mot de sina, men då kopplingen tidigare har gjorts till ett land som Norge eller Schweiz blev en tolkning om vem som varit inspiration till förrädaren inte långsökt. En man som förrådade sitt eget land och allierade sig med Adolf Hitler under andra världskriget var den norske regeringschefen under ockupationen Vidkun Quisling⁵⁶.

Allt eftersom sagan flyter på skapas en annan uppfattning om vilka länder som kan ha varit inspirationen till Nangijala. Ett land är inte rört av Karmanjakerna, och ett land är ockuperat med hjälp av en quisling.⁵⁷ Detta kan i den verkliga historien alltså röra sig om Norge och Sverige, där Sverige är ett neutralt land under hela andra världskriget och Norge

---

⁵² Lindgren, 1976, s. 24, 33

⁵³ Einar Kempe, "Mellan motståndsmän och nazister." En studie av det svenska konsulatet i Oslo rapportering om det norska motståndet mot den tyska ockupationen juni 1941-augusti 1942, kandidatuppsats (Umeå: Umeå Universitet, 2019), s. 17

⁵⁴ Richard Butler och Wantanee Suntikul, "Tourism and War - An ill wind", i *Tourism and War*, red. Butler, Richard & Suntikul, Wantanee, (New York: Routledge, 2012), s. 32

⁵⁵ Lindgren, 1976, s. 84

⁵⁶ Lars Hansson, *Vid gränsen Mottagningen av flyktingar från Norge 1940–1945*, doktorsavhandling (Göteborg: Göteborgs Universitet, 2019), s. 14

⁵⁷ Quisling = Landsförrädare

ockuperades av Tyskland med hjälp av Vidkun Quisling som efter detta dömdes för landsförräderi.⁵⁸

Varför kopplingar har gjorts till ett Nazityskland och andra världskriget har gjorts beror på den målande beskrivningen av hur de goda kämpar mot de onda. Där motståndsrörelsen i Körbsärsdalen kämpar mot Tengil och hans soldater i Karmanjaka.⁵⁹ Tengil som är ledare över landet Karmanjaka för tankarna till en viss Adolf Hitler och en utopi om ett land vid namn Germania. Likt hur Hitler behövde arbetskraft för att bygga upp sin utopi behöver Tengil ”trälar” för att bygga upp sitt land.⁶⁰ Trälarna tar Tengil från det ockuperade landet Törnrosdalen. Ett ockuperat land av Nazityskland under andra världskriget omgivet av höga berg kan vara Polen sett till beskrivningen av Lindgren i sagan.⁶¹ Landet var så pass ockuperat att ingen släpptes in eller ut, landet skulle mycket väl också kunna vara Frankrike i slutskedet av kriget, då Hitler triumferat tågar in i landet.⁶²

En annan reflektion som gjorts är dessa Kunskapare som arbetar för Tengil, hur de beskrivs i texten som burdusa och barska, river omkring utan att ställa till rätta för att hitta en fiende till Tengil.⁶³ Dessa män kan jämföras med den riktiga historiens Gestapo som arbetar på ett liknande sätt för att hitta fiender och motståndare till nazismen.⁶⁴ Likaså det hemliga lösenordet som används av Tengils soldater för att inte misstas som fiender. ”All makt åt Tengil, vår befriare.”⁶⁵ På samma sätt användes hälsningsfrasen ”Heil Hitler” för att visa att du var likasinnad och stöttade den nazistiska makten.⁶⁶ Tengil som leder kampen för Karmanjakerna håller till i sin borg som ligger långt upp i de Uråldriga Bergens Berg. Till Tengils borg gick det att ta sig med endast en stig in från Karmafallet⁶⁷, denna byggnation kan vara en liknelse med Kehlsteinhaus även kallat Örnästet som Hitler fick byggt ovanför sitt lantställe Berghof.⁶⁸

---

⁵⁸ Stein Ugelvik Larsen, *I krigens kjølvann, nye sider ved norsk krigshistorie og etterkrigstid* (Tryckort saknas Universitetsforlaget, 1999), s. 117

⁵⁹ Lindgren, 1976, s. 49-50

⁶⁰ Alexander von Plato, Almut Leh, och Christoph Thonfeld, *Hitler's Slaves* [Elektronisk resurs] Life Stories of Forced Labourers in Nazi-Occupied Europe., (New York: Berghahn Books, 2010), s. 3

⁶¹ Lindgren, 1976, s. 49, 93

⁶² Allan Mitchell, *Nazi Paris: the history of an occupation, 1940-1944*, (New York: Berghahn Books 2008), s. 5

⁶³ Lindgren, 1976, s. 134–135

⁶⁴ ”Gestapo” i Nationalencyklopedin (NE), <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/gestapo> [hämtad 2021-03-16]

⁶⁵ Lindgren, 1976, s. 138

⁶⁶ United States. Dept. of state. Division of European affairs, Roland, Joseph Morgan, Trivers, Howard, Stevens, Francis Bowden & Murphy, Raymond Edward, *National socialism; basic principles, their application by the Nazi party's foreign organization, and use of Germans abroad for Nazi aims.*, (Washington: U. S. Govt. print. off., 1943), s. 45

⁶⁷ Lindgren, 1976, s. 121, 159

⁶⁸ ”Obersalzberg” i Nationalencyklopedin (NE), <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/obersalzberg> [hämtad 2021-03-16]

Att läsa sagan om *Bröderna Lejonhjärta* utan att reflektera över Katla måste nästan ses som en hädelse. Vem var Katla? I sagan beskriver Lindgren henne som ett odjur, en drake eller vidunder, som kontrolleras av Tengil och tar livet på allt som Tengil pekar på.⁶⁹ I den tolkning som gjorts skulle Katla kunna likställas med ”Schutzstaffel” som blint arbetade efter order från Adolf Hitler, men kan också vara gaskamrarna i bland annat Auschwitz som förintade så många miljoner människor.⁷⁰ Grottan som Tengil i urminnes tider använt som fängelse, långt innan Katla vaknade,⁷¹ kanske har inspirerats av de fång-/arbetsläger som nazisterna använde sig av under andra världskriget. På liknande sätt som Raoul Wallenberg hjälper till att frita fångarna i det ungerska gettot under andra världskriget⁷² så hjälper Jonatan, Orvar att fly från Katlagrottan. Allt detta för att så många av frihetskämparna från båda dalarna skulle kunna vara med vid ”Stridens dag”, dagen då det var tänkt att Tengil skulle dö och med honom allt förtryck av Törnrosdalen och Nangijalas dalar.⁷³

”Stridens dag” som utan egentliga förklaringar skulle kunna liknas vid de allierades landstigning vid Normandie under ”Dagen-D” den 6 juni 1944. I sagan var det storm den dagen, över hela Törnrosdalen,⁷⁴ på samma sätt som stormen härjade i den verkliga historien.⁷⁵ I berättelsen beskrivs den här stormen som frihetens storm. Lindgren skriver ”Frihetens storm ska komma, och den ska knäcka förtryckarna som när träd knäcks och faller. Den ska gå fram med ett dån och sopa bort all vår trälldom och äntligen göra oss fria igen!”⁷⁶ Efter ”Stridens dag” när Jonatan skall fjättra Katla vid sin kedja efter att ha förlorat stridsluren så bränns han av Katlas eld, tidigare i berättelsen har Jonatan berättat om att även om elden inte dödar dig kommer den att förlama dig för resten av ditt liv⁷⁷. En koppling som blir given att göra här är alla de soldater som kämpade under kriget och kommit lida av posttraumatiskt stressyndrom. Hur alla dessa soldater ständigt kommer bära kriget med sig som en förlamande känsla som

---

⁶⁹ Lindgren, 1976, s. 165

⁷⁰ Wolfgang Sofsky, *The order of terror: the concentration camp*, (Princeton, N.J: Princeton Univ. Press, 1997), s. 16, 252

⁷¹ Lindgren, 1976, s. 170

⁷² John Bierman, *Righteous gentile: the story of Raoul Wallenberg, missing hero of the holocaust*, (New York: Viking Press., 1981), s. 156

⁷³ Lindgren, 1976, s. 201

⁷⁴ Lindgren, 1976, s. 180, 201

⁷⁵ James Rodger Fleming, “Sverre Petterssen and the contentious (and momentous) weather forecasts for D-Day”, *Endeavour* 28:2 (2004), s. 59–63

⁷⁶ Lindgren, 1976, s. 201

⁷⁷ Lindgren, 1976, s. 224

bara växer och växer.⁷⁸ Enda sättet att bli kvitt detta är det då som Lindgren beskriver när Jonatan och Karl hoppar och dör för att komma till Nangilima?⁷⁹

3.2 *Mio, min Mio*

Likt berättelsen om *Bröderna Lejonhjärta* går det att väva in verkliga historiska händelser och karaktärer i en tolkning av historiebruket i berättelsen *Mio, min Mio*. Även denna saga handlar om förtryck och hur det goda kämpar mot det onda. I denna saga finns det tydliga undertoner av förtryck, men inte likt det förtryck som beskrivs i *Bröderna Lejonhjärta* där en främmande makt förtrycker en annan utan här skulle det snarare beskrivas som ett förtryck av de egna. Anledningen till denna tolkning är hur Astrid Lindgren beskriver länderna i *Mio, min Mio*, där Landet i Fjärran beskrivs som ett paradiset där allt är frid och fröjd men i Landet Utanför som styrs och kontrolleras av Ridder Kato råder ett hemskt förtryck av de egna, bara namnet Ridder Kato yttras dör blommor, fjärilarna tappar sina vingar och isande vindar drar fram.⁸⁰ I tolkningen har det inte varit möjligt att placera länderna i *Mio, min Mio* på en verklig karta likt det kunnat göras med länderna i *Bröderna Lejonhjärta*. Åtminstone inte till en början, allt eftersom sagan fortskrider blir det mer och mer tydligt vad det kan vara för totalitarism som Lindgren anspelar på i denna berättelse.

Något som däremot är slående likt det som Lindgren skriver om *Bröderna Lejonhjärta* är hur hon i båda sagorna skildrat miljöerna där karaktärerna bor i Körbärsdalen och Törnrosdalen men även i Landet i Fjärran, i vita hus med halmtak. Hon lyfter även fram hur det lever vita duvor i båda dessa sagovärldar.⁸¹ Den vita duvan har ända sedan Pablo Picassos målning "Dove" till fredskonferensen i Sheffield efter andra världskriget, år 1949 varit en symbol för fred och frihet,⁸² detta skulle kunna vara något som Lindgren anspelar på i båda berättelserna. Den vita duvan i kontrast till Sorgfågel, en stor svart fågel med vänliga ögon som sjunger så vackert att det gör ont i Mio,⁸³ här kan en koppling göras till sorgen över att landet är förtryckt. Boken är skriven i en efterkrigstid när en stor rädsla i världen fanns för att något liknande skulle ske igen, det är mycket möjligt att denna rädsla för en ny totalitarism har legat

---

⁷⁸ Kajsa Mattsson; Andreas Snygg, "Posttraumatisk stress Livet efter ett trauma", kandidatuppsats (Borås: Högskolan i Borås, 2008), s. 8

⁷⁹ Lindgren, 1976, s. 228

⁸⁰ Lindgren, 1954, s. 22, 64

⁸¹ Lindgren, 1954, s. 21; Lindgren, 1976, s. 25

⁸² TATE Museum, Pablo Picasso "Dove", 2004, <https://www.tate.org.uk/art/artworks/picasso-dove-p11366> [hämtad 2021-03-17].

⁸³ Lindgren, 1954, s. 30

till grund för den här berättelsen.⁸⁴ Mio som framställs som en räddare av Landet i Fjärran, vet själv inte om att han är denna räddare. Han är den som skall rädda Landet i Fjärran från den onde Riddar Kato.⁸⁵

Även andra stora författare har under samma tidsepok (1954) skrivit om liknande scener som beskrivs i *Mio, min Mio*. Ett exempel på detta är hur ljuset i Riddar Katos borg liknar ett ondskefullt öga som ser allt som sker i landet. J.R.R Tolkien har beskrivit en liknande händelse i *The fellowship of the ring: being the first part of The Lord of the rings*, där det allseende hemiska ögat söker över hela ”världen”.⁸⁶ Något att reflektera över är om det var den tidigare nämnda totalitarismen som världen såg som ett stort hot. Var kom denna totalitarism från nu då kriget var slut, kan det ha varit Sovjetunionen som det anspelas på och en viss Josef Stalin. Både Lindgren och Tolkien skriver om spejare eller spioner som arbetar för den onda makten. Lindgren beskriver att dessa kanske inte syns men ändå finns.⁸⁷ Tolkien använder nästan exakt samma ordval för att beskriva Saurons tjänare.⁸⁸ Vad skulle detta kunna vara i den verkliga historien, kanske en rädsla att till och med ens närmaste ska förråda en och rapportera till makten.

En annan anledning till att misstänka att det rör sig om Sovjetunionen och den kommunistiska delen av totalitarismen, som varit inspirationen till berättelsen är begreppen som förekommer i *Mio, min Mio* ”Brödet som mättar hunger”⁸⁹ och ”Källan som släcker törst”.⁹⁰ Av dessa begrepp görs en koppling till den hunger som Stalin försatte sitt land med under sin regeringstid.⁹¹ Josef Stalin skall enligt rykten, under slutet av sin regeringstid ha arbetat under nätterna och sovit under dagen.⁹² På detta sätt arbetade Riddar Kato i sin borg i berättelsen *Mio, min Mio*, där Riddar Kato sitter i sitt rum i sin borg och tänker ut ont dag och natt.⁹³ Mio tar livet av Riddar Kato genom att trycka in ett specialtillverkat svärd i hans hjärta

---

⁸⁴ Iivi Masso, *Hannah Arendt om totalitarismen*, magisteravhandling (Helsingfors: Helsingfors Universitet, 1997), s. 10

⁸⁵ Lindgren, 1954, s. 88

⁸⁶ J. R. R. Tolkien, *The fellowship of the ring: being the first part of The lord of the rings*, 50th anniversary ed., (London: Harper Collins, 2005[1954]), s. 364

⁸⁷ Lindgren, 1954, s. 99

⁸⁸ Tolkien, 2005, s. 63

⁸⁹ Lindgren, 1954, s. 49

⁹⁰ Lindgren, 1954, s. 49

⁹¹ Arturas Rozenas, och Yuri Zhukov, Mass Repression and Political Loyalty: Evidence from Stalin's 'Terror by Hunger' (January 15, 2019). *American Political Science Review* (Forthcoming), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=330714>, s. 1

⁹² Historiska Brott och Mysterier, Stalin, <http://www.historiskabrott.se/artiklar/stalin/> [hämtad 2021-03-17].

⁹³ Lindgren, 1954, s. 151

av sten, i verkligheten dör Josef Stalin 1953 endast ett år innan boken ges ut första gången⁹⁴, men i sagan är det en beskyddare av de förtryckta som tar livet av Riddar Kato (Mio).

Något som är värt att lyfta i berättelsen så finns en brunn som berättar sagor. ”Brunnen som viskar om kvällen” kallas den brunnen. I sagan beskrivs den som en brunn full av sånger och sagor som funnits i världen för länge sedan, men som också har glömts bort för länge sedan.⁹⁵ Den här brunnen kan vara den äldre generationen som inte lever längre men som genom sagan ändå lever för att berätta historien. Det kanske är en historia som definitivt inte får glömmas. Något som är för hemskt som absolut inte får hända igen. En historia om totalitarism.⁹⁶

3.3 Kati i Amerika

I detta stycke kommer diskriminerande ord och stereotyper som användes på den tiden boken skrevs förekomma. Författaren till denna studie tar avstånd från alla dessa diskriminerande ord och stereotyper som Lindgren använder som är baserade på hudfärg och ”ras”. Anledningen till att inga omskrivningar av citat skett är för att behålla äktheten i studien.

En annan typ av totalitarism tas upp, är den som beskrivs i boken som mer skulle kunna beskrivas som en verklighetsskildring av 1950-talets USA, än som en saga, *Kati i Amerika*. I denna berättelse framkommer den del av totalitarismen som kallas för rasism. Vi får i denna berättelse även ta del av referenser till historiska profiler allt från Egil Skallagrimson⁹⁷ till Al Capone.⁹⁸ Detta innebär att det inte är samma problem att göra tolkningar av berättelsen ur ett historiskt perspektiv och därför har tolkningarna varit mer förankrade i den verkliga historien och berättelsen kan ses som historisk skönlitteratur till skillnad från tidigare nämnda böcker. Viktigt att tillägga dock är att ingenstans i berättelsen framgår en vilja att vara baserad på verkliga händelser även om berättelsen är skriven i samband med en Amerika-resa som Lindgren gjorde.⁹⁹ I den här berättelsen går det, istället för att läsa mellan raderna och fundera vad Lindgren menat med vad hon faktiskt skrivit, att läsa in mycket om tiden som boken är skriven i. Exempel på detta kan vara hur samhället såg på flygmaskiner: ”Det är att häda sin skapare att gå till väders i en sån där plåtburk, anser moster.”¹⁰⁰ Ett annat exempel är hur

---

⁹⁴ ”Stalin” i Nationalencyklopedin (NE), <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/josef-stalin> [hämtad 2021-03-17]

⁹⁵ Lindgren, 1954, s. 67

⁹⁶ Masso, 1997, s. 145

⁹⁷ Lindgren, 1950, s. 20

⁹⁸ Lindgren, 1950 s. 143; ”Al Capone” i Nationalencyklopedin (NE), <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/al-capone> [hämtad 2021-03-17]

⁹⁹ Astrid Lindgren Company, *Kati i Amerika*

¹⁰⁰ Lindgren, 1950 s. 13–14

svenskar, åtminstone de i berättelsen ser på asiater: ”Moster tror, att kineser är farligare än något annat, och uppriktigt beklagade mig för att jag nu skulle råka i klorna på en kinesisk vitslavshandlare och framsläpa resten av mitt liv i en opiehåla.”¹⁰¹ Kati beskriver sin moster som en förespråkare för slavhandel och att vara en vit slavhandlare är bland det präktigaste yrket en kan ha. I boken beskrivs dåtidens stereotyper som tidigare nämnts att kineser är opiumrökande och opålitliga. En annan stereotyp som boken skriver om är att det är otryggt som vit kvinna att vandra i Harlem på grund av våldsamma afroamerikaner¹⁰² Denna dåtida stereotyp bekräftas av arbetet som Mai Palmberg gjorde för Styrelsen för Internationell Utveckling (SIDA) *Afrika i skolböckerna: gamla fördomar och nya*.¹⁰³

Kati träffar en amerikan på flyget på väg över Atlantiska oceanen och denne beskriver New York så här: ”Det finns bara en storstad i världen.”¹⁰⁴ Något som skulle kunna vara förknippat med den pro-amerikanska synen i berättelsen kan vara den tydliga rädsla för den totalitarism som håller på att växa fram i Ryssland som också finns beaktad i berättelsen.¹⁰⁵ Detta går att se när en försäljare i en *drugstore* frågar Kati då han får reda på att hon är från Sverige om vi svenskar är mycket rädda för Ryssland.¹⁰⁶ Kati åker tillsammans med sin moster runt i flera delar, från norr till söder, i USA eller som Lindgren skriver Amerika.¹⁰⁷ Berättelsen skulle kunna beskrivas som pro-amerikansk och Kati älskar allt med Amerika: ”Jag kände, att detta var ett gott land, det luktade democracy lång väg”¹⁰⁸. Fram tills hon besöker delstaten den nordligaste av sydstaterna, Virginia. När Kati besöker delstaten Virginia i berättelsen går det att ta del av hur synen på afroamerikaner var i olika delar av USA. Floden Potomac som gränsar till Virginia menar en av karaktärerna som följer Kati genom boken är ”den gräns, där negrerna upphörde att vara människor”. Rasfördomar och apartheid var vanligt i sydstaterna under 1950-talet i USA vilket tydligt går att utläsa av Lindgrens berättelse,¹⁰⁹ vilket Ivo Holmqvist också lyfter i sin artikel "Atombomber, tryckkokare och kyssäkt läppstift" - om den svenska amerikabilden kring 1950, särskilt hos Astrid Lindgren.¹¹⁰ Under vistelsen i Virginia upplever Kati på första parkett rasfördomar hon aldrig kunnat tänka på i Sverige, i början av berättelsen

---

¹⁰¹ Lindgren, 1950 s. 26

¹⁰² Lindgren, 1950 s. 25, 26

¹⁰³ Mai Palmberg, *Afrika i skolböckerna: gamla fördomar och nya*, INFO-sekretariatet, Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) i samarbete med Framtid för Afrika, (Stockholm, 1987), s. 9

¹⁰⁴ Lindgren, 1950 s. 20

¹⁰⁵ Masso, 1997, s. 10

¹⁰⁶ Lindgren, 1950 s. 73

¹⁰⁷ Lindgren, 1950 s. 18

¹⁰⁸ Lindgren, 1950 s. 87

¹⁰⁹ Lindgren, 1950 s. 97

¹¹⁰ Ivo Holmqvist, "Atombomber, tryckkokare och kyssäkt läppstift" - om den svenska amerikabilden kring 1950, särskilt hos Astrid Lindgren (2007) *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 28(2). p.71–87, s. 75

berättar Kati att hon knappt sett en handfull svarta människor tidigare.¹¹¹ Allt var uppdelat, bussen hade särskilda säten för vita människor och särskilda säten för afroamerikaner. Gud nåde den svarta människa som satte sig på ett säte som var tillägnat en vit skriver Lindgren.¹¹² Vad går det att utläsa av dessa rader, ett betydande rashat i södra delarna av USA under 1950-talet kanske.¹¹³ Även toaletterna i Virginia hade avdelningar för Colored Women och White Women, samt respektive för män. Lindgren påtalar tidigt i boken att neger inte är ett ord som skall användas utan ordet som skall användas när en talar med en afroamerikan är Colored People. Lindgren menar detta, för att säga ”neger” till en afroamerikan är en förolämpning.¹¹⁴ Huruvida det är rätt eller fel att säga neger om en afroamerikan överhuvudtaget gör dock inte berättelsen någon rättvisa. Begreppet ”neger” började bli problematiskt under tidigt 1900-tal men inga större aktioner vidtogs förrän början på 2000-talet enligt Nils Svenssons artikel i *Språktidningen*.¹¹⁵

Trots den betydande känslan av obehag som Kati kände när hon satt på bussen över floden Potomac för att komma in i delstaten Virginia och staden Williamsburg hade hon ändå tankar om hur det skulle vara att ha varit en kolonialfröken under kolonialtidens storhetsdagar. Hon reflekterar över hur hon skulle vara en snäll sydstatskvinna som aldrig skulle grubbla över var hennes välstånd kom ifrån även om det innebar andra människors slaveri, dock vill hon poängtera att det skulle vara ett välstånd med lyckliga slavar.¹¹⁶ Lindgren skriver att värsta etiketten att få i söderns USA på 1950-talet var ”nigger lover”. Denna etikett är huvudpersonen Kati på väg att stämplas med då hon tydligt uttrycker sitt missnöje mot slaveri och missbehandling av andra människor baserat på deras hudfärg.¹¹⁷ Detta efter hennes reaktion då en vit man uttryckligen visat sitt hat genom orden: ”en bra neger, det är en neger som ligger 5 fot under jorden.”¹¹⁸ I samband med detta lämnade Kati bilen som hon färdats i tillsammans med den mannen, då hon inte står för de hemska åsikter mannen häver ur sig.¹¹⁹ Kati säger att det känns som att en ny Harriet Beecher Stowe håller på att växa fram i henne efter att ha fått

---

¹¹¹ Lindgren, 1950 s. 25

¹¹² Lindgren, 1950 s. 98

¹¹³ Holmqvist, Ivo, 2007, s.84

¹¹⁴ Lindgren, 1950 s. 89

¹¹⁵ Svensson, Nils, Historien om när det svarta ordet skulle bytas ut, nr 4, (2020). *Språktidningen*, Tillgänglig på internet: <https://spraktidningen.se/artiklar/2011/06/historien-om-nar-det-svarta-ordet-skulle-bytas-ut> [hämtad 2021-03-17]

¹¹⁶ Lindgren, 1950 s. 103

¹¹⁷ Lindgren, 1950 s. 127

¹¹⁸ Lindgren, 1950 s. 125

¹¹⁹ Lindgren, 1950 s. 125

höra de hemska orden från mannen.¹²⁰ Harriet Beecher Stowe var en kvinnlig författare som var kraftig motståndare mot slaveriet i USA under 1800-talet.¹²¹

Kati som genomför någon outtalad samhällsstudie/undersökning för att få reda på så mycket som möjligt om det stora landet i väster, vill få båda sidorna av myntet undersökt. Här försöker hon även att få de färgade människornas ord på hur de upplever samhället och sina liv, Lindgren skriver om en afroamerikansk kvinna som sjunger för Kati, en sång om hur det är att leva i den södra delen av USA:

Southern trees bear a strange fruit.
Black on the leaves and blood on the root.
Black bodies swinging in the Southern breeze
Strange fruit hanging from the poplar trees.¹²²

Denna sång säger en hel del om hur Lindgren tolkat hur människan i södra USA under 1950-talet såg på afroamerikaner. De var inget värda och därför levde de i de fattiga negerkvarter som Lindgren skriver om i sin berättelse. Katis egen inställning till afroamerikaner skapar en förståelse hos läsaren hur det kan ha varit att leva som afroamerikan i USA under tidsepoken som boken utspelas i. Lindgren låter Kati fara hem till Sverige igen i berättelsen med alla nya erfarenheter om ett land i väst som till viss del inte klarar av det vackra i afroamerikanerna.¹²³

3.4 Didaktiska kopplingar

3.4.1 Vad?

Går det att använda sig av skönlitteratur i undervisningen? I språkämnerna som engelska och andra språk är det ett givet inslag i undervisningen menar Prothero.¹²⁴ Detta är ett omdiskuterat område bland lärare men kanske framförallt av forskare inom den historievetenskapliga genren. Rodwell menar att den historiska novellen eller skönlitteraturen kan ersätta de vanliga läroböckerna i historia.¹²⁵ Samtidigt menar Clark och Sears att flertalet studier visar att historiska noveller men även filmer har fått ett större inflytande i undervisningen. Vilket de beskriver som inte helt oproblematiskt.¹²⁶ Att använda något annat än de ”trista” läroböckerna

---

¹²⁰ Lindgren, 1950 s. 125

¹²¹ ”Harriet Beecher Stowe” i Nationalencyklopedin (NE),
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/harriet-beecher-stowe> [hämtad 2021-03-17]

¹²² Lindgren, 1950, s. 133

¹²³ Lindgren, 1950, s. 133, 157

¹²⁴ Prothero, 1990, s. 32

¹²⁵ Rodwell, 2013, s. 151

¹²⁶ Clark och Sears, 2017, s. 620

i historia verkar vara huvudsyftet till varför lärare använder sig av skönlitteratur i undervisningen. Clark och Sears menar att det saknas en koppling i historieämnet till elevernas intressen och hur deras liv ser ut idag, vilket skapar den trista känslan av ämnet i skolan. Genom att använda något eleverna kan finna intressant, kanske till och med roligt beskriver de som en eventuell väg till ett ökat historiemedvetande.¹²⁷ Detta spinner även Prothero vidare på och menar att fantasy som genre i skönlitteraturen kan vara den ingången som behövs för att kunna diskutera historiska händelser eller personer, med elever som generellt inte tycker läsning av skönlitteratur är roligt. I samma andetag vill han dock tala om att det inte är någon skillnad i hur "seriös" litteratur är oavsett om det är Hemingway eller J.R.R Tolkien som skrivit den. Anledningen till att lyfta detta beskriver han som, varför inte fantasy används, men borde användas i undervisning.¹²⁸

Vad kan skönlitteraturen användas till i ämnet historia? Thomas beskriver att likt det som funnits i källmaterialet till denna studie också går att göra tydliga kopplingar mellan J.R.R Tolkiens verk *The Lord of The Rings* och både totalitarism och båda världskrigen. Vad *Lord of The Rings* ser ut att föreslå är att sociala och rasskillnader övervinns när intressena och friheten av de båda är hotad av invasion skriver Thomas, som menar att dessa verk numera bör vara en självklar del i undervisning.¹²⁹

3.4.2 Hur?

Att använda skönlitteratur i undervisning är vetenskapligt bevisat enligt ovan möjligt, men hur skall den användas? I denna studie har historiebruk i skönlitteratur använts som teoretisk utgångspunkt. Karlsson menar i sin typologi att det finns olika typer av historiebruk. För att veta vilken typ av bruk som skall användas behöver vi framförallt veta vad det skall användas till och vem som skall använda det. Lärare i ämnet historia i skolan kan använda sig av ett uppenbart historiebruk i texten som till exempel i Lindgrens *Kati i Amerika* för att illustrera ett existentiellt, men även moraliskt historiebruk. Detta för att återupptäcka och framförallt minnas hur illa afroamerikaner har behandlats och fortfarande behandlas i vår samtid genom en förankring i dåtiden.¹³⁰ Det går också som lärare att göra som Thomas beskriver med J.R.R Tolkiens *Lord of The Rings* att använda sig av ett mer dolt historiebruk, där det snarare handlar om att läsa bortom själva berättelsen och försöka se en kontext. Det kan vara en kontext som

---

¹²⁷ Clark och Sears, 2017, s. 620

¹²⁸ Prothero, 1990, s. 33

¹²⁹ Thomas, 2003, s. 61-62

¹³⁰ Karlsson, 2009, s. 59

är baserad på hur berättelsen är skriven och vad som skildras, men också en kontext som tar avstamp i författarens egna livsöden.¹³¹ Historiebrukets användning är densamma i dessa fall även om tillvägagångssättet att ta fram det är annorlunda. Aronsson menar i sina teorier om historiebruk att det finns många olika anledningar att lyfta fram eller förminska delar av historien.¹³² Att undervisa i historia med hjälp av spelfilm handlar om att nyttja det historiebruk som manusförfattaren använt sig av. I en studie som skildrar historiska händelser i spelfilm, även om inte den historiska händelsen står i huvudfokus i filmen menar Deldén kan skapa en djupare förståelse för historiens mening men även fördjupade empatiska kunskaper.¹³³ Att använda spelfilm och att använda skönlitteratur kan beskrivas som likvärdigt.

Karlssons historiebrukstypologi tar upp hur det existentiella historiebruket är väl utvecklat hos individer på grund av att minnesfunktionen har förstärkts av ett stort yttre tryck, ett hot eller någon form av konflikt.¹³⁴ Detta kan vara fallet med Lindgrens berättelser om *Mio, min Mio* och *Bröderna Lejonhjärta*. Båda dessa berättelser kan i likhet med det som Deldén skriver om spelfilmer användas. Detta kopplat till det historiebruk som används i texten vilket kan beskrivas som både existentiellt och moraliskt, kanske också vetenskapligt då tolkningar av lärare genomförs av författarens skrivna ord. Studier som genomförts på lägre nivåer än gymnasieskolan visar att användning av Lindgrens barnböcker kan vara relevant i fråga om att diskutera frågor som rätt och fel men även normer och värden i skolan.¹³⁵ Dessa diskussioner är något som enligt läroplanen för gymnasieskolan också skall genomsyra all undervisning i skolan oavsett ämne, vilket än mer gör denna skönlitteratur relevant för undervisning i skolan.¹³⁶ Vi måste trots detta fortsatt fråga oss om det inte är för problematiskt och krävande att använda denna typ av litteratur i undervisningen.¹³⁷ Clark och Sears sammanfattar användningen av skönlitteratur i undervisningen på ett briljant sätt:

While double-edged swords are dangerous because they can cut both ways and wound the bearer rather than the enemy, they were developed because, used skillfully, they are a more powerful weapon than a blade with a single edge. We contend that in the hands of an effective teacher, the double-edged sword of fiction can be a powerful tool in the teaching of history.¹³⁸

---

¹³¹ Thomas, 2003, s. 62

¹³² Aronsson, 2004, s. 57

¹³³ Deldén, 2014, s. 123

¹³⁴ Karlsson, 2009, s. 61

¹³⁵ Bäärnhjelm, 2019, s. 26

¹³⁶ Skolverket, 2011, s. 5

¹³⁷ Lindblad, 2018, s. 156

¹³⁸ Clark och Sears, 2017, s. 621

3.4.3 Varför?

I läroplanen för gymnasieskolan (LGY11) står det beskrivet hur skolan skall främja en förståelse för andra människor, men också en förmåga att kunna leva sig in i andra människors tillvaro.¹³⁹ I historieämnets syfte står det i sin tur att eleverna skall utveckla kunskaper om förändringar i processer, olika tidsperioder men även händelser och personer baserat på olika tolkningar, en sådan tolkning kan vara att läsa skönlitteratur. Utifrån detta sedan använda sig av historiska begrepp som historiebruk för att utreda och förklara och dra slutsatser om historiska frågeställningar.¹⁴⁰ Att använda sig av skönlitteratur i undervisningen menar Thomas kan vara bra för att eleverna gillar det. Det går också att använda den som en metafor för mänskliga förhållanden, åtminstone i fråga om fantasy.¹⁴¹ I den genren kan två böcker i denna studie kategoriseras, *Mio, min Mio* och *Bröderna Lejonhjärta*.

Skolans grundläggande värden som skall gestaltas genom all undervisning är ”[m]änniskolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet alla människors lika värde jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet[...]”¹⁴² Att diskutera förtryck och totalitarism med hjälp av källmaterialet som använts i denna studie svarar upp mot ovanstående nämnda anledningar till varför. Alla böckerna som har undersökts behandlar någon form av förtryck och förminskning av individens frihet. *Kati i Amerika* kan vara den boken som bäst kan användas för att diskutera alla människors lika värde. Det finns flertalet ställen i den svenska läroplanen för gymnasieskolan som pekar på att en användning av denna typ av material kan eller bör användas för att diskutera denna typ av frågor.¹⁴³ Prothero förklarar varför den här typen av källmaterial bör användas i undervisningen:

” We tend to teach just the facts, not the meaningful context, the web of truth, in which they hang. The result has been a fragmentation of culture and a loss of community.”¹⁴⁴

---

¹³⁹ Skolverket, 2011, s. 5

¹⁴⁰ Skolverket, 2011, s. 66

¹⁴¹ Thomas, 2003, s. 60

¹⁴² Skolverket, 2011, s. 5

¹⁴³ Skolverket, 2011, s. 5; s. 66; s. 78

¹⁴⁴ Prothero, 1990, s. 33

4 Slutsatser

Kan Astrid Lindgrens barnböcker användas i undervisningen i historieämnet på gymnasiet? Detta var den första frågan jag hade när jag började med denna studie. Jag visste sedan tidigare att det gick att göra vissa kopplingar mellan *Bröderna Lejonhjärta* och andra världskriget. Dessa kopplingar hade jag i mindre omfattning genomfört i en bokanalys i ämnet svenska under min tid i gymnasieskolan. Min största rädsla när jag gick in i detta arbete var att jag inte skulle hitta tillräckligt med kopplingar till historiska händelser och personer. Skulle det dessutom vara möjligt att göra detta i andra verk av Astrid Lindgren. Döm om min förvåning när dessa slutsatser nu skrivs och det var möjligt att genom historiebruk spåra och tolka *Mio, min Mio*, *Bröderna Lejonhjärta* och *Kati i Amerika* av Astrid Lindgren.

Detta var dock endast en liten del av denna studie, den kanske viktigaste delen var hur dessa upptäckter kan användas i undervisning i gymnasieskolan. Då ingen tidigare har genomfört en liknande studie i Sverige med svenska författare var blickarna tvungna att vändas ut i världen. Omfånget av studier där var inte heller särskilt markant, beslutet togs att granska forskning som hade anknytning eller kunde ha anknytning till denna studie. Flertalet studier som granskats gäller språkämnen och framförallt engelska. I dessa har bland annat J.R.R. Tolkiens verk *Lord of The Rings* använts. Frågan var då hur skall detta kunna appliceras i en svensk gymnasieskolas historieundervisning?

Den slutsats jag kommit fram till i denna studie är hur dessa tolkningar kan användas. Tolkningarna kan användas genom att eleverna läser delar eller hela boken för att sedan diskutera bokens innehåll. Frågorna som eleverna diskuterar bör vara kopplade till händelser eller personer i berättelsen. Eleverna ska tillsammans med en lärare genomföra tolkningar med hjälp av historiebruk i berättelserna. De tolkningar som jag genomfört kan användas som ett underlag, det finns inget egentligt facit på en sådan övning. Här handlar det snarare om vad läraren och eleverna väljer att läsa in i den berättelse som tolkas. Det viktigaste är att eleverna läraren inte endast skall läsa boken som den är utan snarare fokusera på bokens kontext för att skapa en mening och ett sammanhang.¹⁴⁵ För att underlätta hur detta genomförs då det kan vara svårt att läsa under lektionerna i historia där snarare diskussionerna om vad som lästs bör komma fram, kan en idé vara att göra detta i samband med ämnet Svenska.

Den största svårigheten med denna studie var för mig till en början att göra den objektiv. En stor rädsla att för mycket av mina egna tankar och åsikter skulle lysa igenom var närvarande. Detta var innan jag bestämde mig för att använda mig av hermeneutiken och att mitt eget

---

¹⁴⁵ Prothero, 1990, s. 33

spårande och mina egna tolkningar faktiskt var det som förde studien framåt. En fråga som har följt mig genom arbetet har varit, om en applicering av detta sätt att tänka är applicerbart på andra verk av barnboksförfattare. Detta är en fråga jag faktiskt är lite rädd att svara på, men ibland kan det vara bättre att faktiskt våga än att inte göra det, eller låt mig beskriva det som Lindgren:

”Skorpan Lejonhjärta”, sa Jonatan, ”är du rädd?” ”Nej...jo, jag är rädd! Men jag gör det ändå, Jonatan, jag gör det nu...nu...och sen blir jag aldrig mera rädd. Aldrig mera rä... Å, Nangilima! Ja, Jonatan, ja jag ser ljuset! *Jag ser ljuset!*¹⁴⁶

Jag kastar mig ut och vågar påstå att om sagan på något sätt behandlar rätt eller orätt, någon form av förtryck, den kanske behandlar det goda och det onda. Då skulle jag vilja säga att det är möjligt att genomföra en tolkning av historiebruket och använda denna i undervisningen. Ett exempel som jag tidigare har nämnt är just J.R.R Tolkiens *The Lord of The Rings* där flera likheter med Astrid Lindgrens *Mio, min Mio* går att finna.

Flertalet kopplingar till läroplanen går att göra både inom historieämnet och skolan i stort sett till skolans värdegrund. Detta gör denna typ av arbete med tolkningar av historiebruk är relevant för dagens skola. En annan slutsats som jag gör efter detta arbete är att denna typ av tolkningar av historiebruk också lämpar sig på andra nivåer i skolsystemet som exempelvis högstadieskolan.

4.1 Vidare forskning

För att studera detta område vidare skulle kunna vara att utöka studien med författare från andra länder. Ett exempel är som jag tidigare nämnde J.R.R Tolkien som själv var med om båda världskrigen. Har detta speglats av sig i hans berättelser? Skiljer sig berättelser från en person som bott i ett land som var delaktig i kriget till skillnad från Astrid Lindgrens berättelser? Detta med hänsyn till att hon bodde i ett land som inte var delaktig i kriget, landet var neutralt. Går dessa tolkningar att genomföra i andra medier, exempelvis film. Då tänker jag på tecknad film från större bolag som Walt Disney Productions? En intressant studie då vore också, då mycket av detta är amerikaniserat hur dessa framställningar av historiska händelser eller personer ser ut. Kan en jämförelse mellan olika medier och bruket av historia i desamma vara relevant för en framtida undersökning? Ja, kanske.

---

¹⁴⁶ Lindgren, 1976, s. 228

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Lindgren, Astrid, *Kati i Amerika*, (Stockholm: Bonnier, 1950)

Lindgren, Astrid, *Bröderna Lejonhjärta*, (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1976[1973])

Lindgren, Astrid, *Mio, min Mio*, (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1954)

Elektroniska källor

Astrid Lindgren Company, *Astrid Lindgren*, 2021 <https://www.astridlindgren.com/sv/astrid-lindgren> [hämtad 2021-01-18].

Astrid Lindgren Company, *Boklista*, 2021,

<https://www.astridlindgren.com/sv/verken/boklista> [hämtad 2021-03-18].

Astrid Lindgren Company *Bröderna Lejonhjärta*, 2021,

<https://www.astridlindgren.com/sv/karaktererna/broderna-lejonhjarta> [hämtad 2021-03-15].

Astrid Lindgren Company, *Citaten*, 2021,

<https://www.astridlindgren.com/sv/citaten?tags=Fantasi> [hämtad 2021-01-18].

Astrid Lindgren Company, *Kati i Amerika*, 2021,

<https://www.astridlindgren.com/sv/bok/kati-i-amerika> [hämtad 2021-03-15].

Astrid Lindgren Company, *Mio*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/karaktererna/mio> [hämtad 2021-03-18].

Astrid Lindgren Company, *Mio min Mio*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/bok/mio-min-mio> [hämtad 2021-03-15].

Astrid Lindgren Company, *Om oss*, 2021, <https://www.astridlindgren.com/sv/foretaget/om-oss> [hämtad 2021-03-18].

Astrid Lindgren Company, *Opinionsbildaren*, 2021,

<https://www.astridlindgren.com/sv/astrid-lindgren/opinionsbildaren> [hämtad 2021-03-18].

”Al Capone” i Nationalencyklopedin (NE),

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/al-capone> [hämtad 2021-03-17]

”Astrid Lindgren”, i Nationalencyklopedin (NE),

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/astrid-lindgren> [hämtad 2021-01-18]

”Gestapo” i Nationalencyklopedin (NE),

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/gestapo> [hämtad 2021-03-16]

”Harriet Beecher Stowe” i Nationalencyklopedin (NE),
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/harriet-beecher-stowe> [hämtad 2021-03-17]

Obersalzberg” i Nationalencyklopedin (NE),
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/obersalzberg> [hämtad 2021-03-16]

”Stalin” i Nationalencyklopedin (NE),
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/josef-stalin> [hämtad 2021-03-17]

Historiska Brott och Mysterier, *Stalin*, <http://www.historiskabrott.se/artiklar/stalin/> [hämtad 2021-03-17].

”Skönlitteratur”, i Nationalencyklopedin (NE),
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/skönlitteratur> [hämtad 2021-03-23]

Totalitarism”, i Nationalencyklopedin (NE),
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/totalitarism> [hämtad 2021-04-08]

Litteraturbanken, *Kati-böckerna*, 2017,
<https://litteraturbanken.se/presentationer/specialomraden/Katibockerna.html> [hämtad 2021-03-18].

Svensson, Nils, Historien om när det svarta ordet skulle bytas ut, nr 4, (2020).
Språktidningen, Tillgänglig på internet: <https://spraktidningen.se/artiklar/2011/06/historien-om-nar-det-svarta-ordet-skulle-bytas-ut> [hämtad 2021-03-17]

TATE Museum, *Pablo Picasso “Dove”*, 2004, <https://www.tate.org.uk/art/artworks/picasso-dove-p11366> [hämtad 2021-03-17].

Bildkällor

Rabén&Sjögren, *Astrid Lindgren*, 2021, <http://www.rabensjogren.se/forfattare/116212-astrid-lindgren> [hämtad 2021-02-23]

Litteratur

Aronsson, Peter, *Historiebruk: att använda det förflutna*, (Lund: Studentlitteratur, 2004)

Bierman, John, *Righteous gentile: the story of Raoul Wallenberg, missing hero of the holocaust*, (New York: Viking Press, 1981)

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2., [rev.] uppl., (Malmö: Liber, 2011)

Bäärnhielm, Anna, *En analys av Astrid Lindgrens verk med fokus på dess användbarhet i undervisningen i de tidigare skolåren*. Självständigt arbete 30hp. (Sundsvall/Östersund: Mittuniversitetet. 2019)

Clark, Penney och Sears Alan, ”Fiction, history and pedagogy: a double-edged sword”, *Journal of Curriculum Studies* 49:5, (2017), 620-639.

Deldén, Maria. *Historien som fiktion, Gymnasieelevers erfarannde av spelfilm i historieundervisningen*. (Umeå/Falun: Umeå universitet/Högskolan Dalarna, 2014)

Fleming, James Rodger, “Sverre Petterssen and the contentious (and momentous) weather forecasts for D-Day”, *Endeavour* 28:2 (2004), s. 59–63.

Hansson, Lars, *Vid gränsen Mottagningen av flyktingar från Norge 1940–1945*, doktorsavhandling (Göteborg: Göteborgs Universitet, 2019)

Holmqvist, Ivo, "Atombomber, tryckkokare och kyssäkt läppstift" - om den svenska amerikabilden kring 1950, särskilt hos Astrid Lindgren (2007) *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 28(2). p.71–87

Jakobsson, Ulf, *Forskningens termer och begrepp: en ordbok*, 1. uppl., (Lund: Studentlitteratur, 2011)

Karlsson, Klas-Göran, ”Historiediaktik: Begrepp, Teori och Analys”, i *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*, red. Klas-Göran Karlsson & Ulf Zander 2., [uppdaterade och bearbetade] uppl., (Lund: Studentlitteratur, 2009)

Kempe, Einar, “*Mellan motståndsmän och nazister.*” En studie av det svenska konsulatet i Oslos rapportering om det norska motståndet mot den tyska ockupationen juni 1941-augusti 1942, kandidatuppsats (Umeå: Umeå Universitet, 2019)

Kjørup, Søren, *Människovetenskaperna: problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*, (Lund: Studentlitteratur, 1999)

Lindblad, Thomas, ”History and Fiction: An Uneasy Marriage”, *Jurnal Humaniora* 30:2, (2018), 147-157

Lindgren, Astrid, *Krigsdagböcker 1939–1945*, 1. uppl., (Lidingö: Salikon, 2015)

Masso, Iivi, *Hannah Arendt om totalitarismen*, doktorsavhandling (Helsingfors: Helsingfors Universitet, 1997)

Mattsson, Kajsa; Snygg, Andreas, ”*Posttraumatisk stress Livet efter ett trauma*”, kandidatuppsats (Borås: Högskolan i Borås, 2008)

Mitchell, Allan, *Nazi Paris: the history of an occupation, 1940–1944*, (New York: Berghahn Books, 2008)

- Palmberg, Mai, *Afrika i skolböckerna: gamla fördomar och nya*, INFO-sekretariatet, (Stockholm: Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) i samarbete med Framtid för Afrika, 1987)
- Patel, Runa & Davidson, Bo, *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Lund: Studentlitteratur, 2011)
- Prothero, James, ” *Fantasy, Science Fiction, and the Teaching of Values*, The English Journal 79:3, (1990), s. 32-34
- Richard Butler och Wantanee Suntikul, “*Tourism and War - An ill wind*”, i *Tourism and War*, red. Butler, Richard & Suntikul, Wantanee, (New York: Routledge, 2012)
- Rodwell, Grant. *Whose History? Engaging History Students through Historical Fiction*. (Adelaide: University of Adelaide Press, 2013)
- Rozenas, Arturas and Zhukov, Yuri, Mass Repression and Political Loyalty: Evidence from Stalin's 'Terror by Hunger' (January 15, 2019). *American Political Science Review* (Forthcoming), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=330714>
- Sjöberg, Maria, “*Textanalys*”, i *Metod: guide för historiska studier*, red. Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne Routledge, Uppaga 1, (Lund: Studentlitteratur, 2018)
- Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, (Stockholm: Skolverket, 2011)
- Sofsky, Wolfgang, *The order of terror: the concentration camp*, (Princeton, N.J.: Princeton Univ. Press, 1997)
- Thomas, Melissa, ” *Teaching Fantasy: Overcoming the Stigma of Fluff*”, The English Journal 92:5, (2003), 60-64.
- Thurén, Torsten, *Källkritik*, 1. uppl., (Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1997)
- Tolkien, J. R. R., *The fellowship of the ring: being the first part of The lord of the rings*, 50th anniversary ed., (London: Harper Collins, 2005[1954])
- United States. Dept. of state. Division of European affairs, Roland, Joseph Morgan, Trivers, Howard, Stevens, Francis Bowden & Murphy, Raymond Edward, *National socialism; basic principles, their application by the Nazi party's foreign organization, and use of Germans abroad for Nazi aims.*, (Washington: U. S. Govt. print. off., 1943)
- von Plato, Alexander., Leh, Almut. & Thonfeld, Christoph., *Hitler's Slaves* [Elektronisk resurs] Life Stories of Forced Labourers in Nazi-Occupied Europe., (New York: Berghahn Books, 2010)
- White, Hayden V., *Metahistory: the historical imagination in nineteenth-century Europe*, Fortieth-anniversary edition., (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014)